

Økologisk eller konventionel landbrugsproduktion – hvad er bedst. Samfundsøkonomiske betragtninger

RESUME: Det findes endnu ikke værktøjer som kan give det endelige svar på den samfundsmæssige værdi af henholdsvis konventionel og økologisk landbrugsproduktion. Når der ses på forskellige økonomiske effektivitetstal i de to produktioner er det tydeligt, at økologien fortsat er afhængig af tilskud for at kunne konkurrere. Tilskuddene til økologi giver måske også god mening, som samfundets betaling for alle de bløde og ikke direkte målbare parametre.

Hvilken produktionsform bør man vælge – hvad er bedst set ud fra en samfundsøkonomisk betragtning? Det er et meget komplekst spørgsmål at besvare. Hvad er samfundsværdien f.eks. af følgende?:

- færre pesticider i grundvandet
- øget biodiversitet
- bedre dyrevelfærd
- mindre nitrat- og ammoniakudledning

Ovenstående er eksempler på det som i økonomisk sprog kaldes "eksternaliteter". Der er tale om eksternaliteter når at produktionen eller forbruget af et produkt, også er til gavn for andre end dem der direkte forbruger og producerer varen. Når du f.eks. køber en økologisk gulerod bidrager du til en mindre pesticidbelastning hvilket kommer andre til gavn. Ovenstående eksempler på eksternaliteter er altså goder og ydelser som mange har præference for og som dermed bidrager til samfundets velfærd. Problemet er bare, at det er forhold som er meget svært at værdisætte direkte i penge.

Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi (IFRO) har undersøgt om der globalt findes modeller til at belyse økologiens samfundsværdi. Faktum er ikke overraskende, at der ikke findes modeller som kan håndtere helheden. Der er tidligere gennemført undersøgelser af danskernes betalingsvillighed for forskellige miljøgoder. Danskernes betalingsvillighed for et gode er ikke nødvendigvis det samme som samfundsværdien. Blot for at understrege kompleksiteten inden for området skal det også nævnes, at betalingsvilligheden afhænger af værdisætningsmetoden. Følgende er et eksempel på fundet betalingsvillighed under bestemte forudsætninger:

- 1.900 kr.pr år pr husstand for at beskytte grundvandet
- 1.200 kr. pr år pr husstand for at forbedre betingelser for dyre og planteliv i søer og vandløb

Herefter skal det opgøres, hvor stor en andel af henholdsvis problemet og løsningen som økologisk og konventionel landbrug er.

Svarene på ovenstående problemstillinger ligger ikke lige rundt om hjørnet

I denne artikel belyses i stedet nogle enkelte isolerede elementer, som ikke omfatter ovennævnte eksternaliteter. Ud fra tal fra Danmarks statistik kan en lang række hårde økonomiske facts udledes om henholdsvis økologisk- og konventionel produktion

I de efterfølgende analyser tages der udgangspunkt i den gennemsnitlige konventionelle bedrift og den gennemsnitlige økologiske bedrift. Der ses udelukkende på primærproduktionen og dermed ikke på den følgeindustri som følger med begge produktionsgrene. Analyserne deles ikke op i de enkelte driftsgrene og har dermed en forenklet tilgang. Under de økonomiske betragtninger indgår kun enkeltbetaling som tilskud. Det vil sige at økologitilskud herunder MB tilskud er udeladt. Denne opgørelse er valgt da dette er en samfundsøkonomisk betragtning af henholdsvis konventionel og økologisk produktion. Der ses på perioden år 2008- år 2012.

TABEL XX. Den gennemsnitlige konventionelle bedrift

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Hektar pr bedrift	75,0	78,1	81,0	79,5	79,3	78,6
Dyreenheder pr hektar	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9
Renteomkostninger pr hektar	7.968	5.787	5.631	5.101	4.890	5.875

TABEL XX. Den gennemsnitlige økologiske bedrift

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Hektar pr bedrift	79,1	87,7	94,1	98,2	101,4	92,1
Dyreenheder pr hektar	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8
Renteomkostninger pr hektar	7.420	5.587	5.439	4.839	4.715	5.600

Den økologiske bedrift er i gennemsnit 13,5 hektar større end den konventionelle. Til gengæld har den konventionelle bedrift lidt flere dyreenheder pr hektar. Svin udgør en større andel af dyreenhederne på de konventionelle bedrifter mens kreaturer udgør en større andel på de økologiske bedrifter. Renteomkostningerne målt pr hektar er omtrent de samme på økologiske og konventionelle bedrifter.

Bruttoomsætningen (mark plus stald mm.) siger noget om, hvor meget værdi der produceres uden hensynstagen til omkostningerne. Her sættes hele bedriftens omsætning i forhold til arealet, Bruttoomsætning pr hektar. Der er afrundet til hele 100.

TABEL XX. Bruttoomsætning pr hektar, kr.

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Konventionelle bedrifter	24.800	21.000	25.600	29.200	28.300	25.800
Økologiske bedrifter	23.100	16.700	20.000	21.100	22.900	20.800
Forskel	-1.700	-4.300	-5.600	-8.100	-5.400	-5.000

Tabellen viser at når hele bedriftens omsætning (ekskl. tilskud) deles ud på arealet, så er bruttoomsætningen noget større (+24 pct.) på konventionelle bedrifter sammenlignet med de økologiske.

Er det samme tilfældet når der ses på bruttoomsætning pr arbejdstime. Arbejdstimer er her opgjort som normtimer.

TABEL XX. Bruttoomsætning, kr. pr arbejdstime.

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Konventionelle bedrifter	811	701	896	1027	1152	917
Økologiske bedrifter	796	716	765	833	899	802
Forskel	-15	15	-131	-194	-253	-115

Bruttoomsætningen pr arbejdstime er ca. 13 pct. større på konventionelle bedrifter. Tilskud er ikke inkluderet.

Begrebet bruttoomsætning siger ikke noget om rentabiliteten i produktionen. I de efterfølgende tabeller ses der på driftsresultatet efter ejer aflønning. Driftsresultatet er inklusiv omkostninger til finansiering. Driftsresultatet er også inklusiv tilskud fra enkeltbetaling men er eksklusiv alle andre tilskud herunder økologitilskud. I efterfølgende tabel er opgjort driftsresultat pr hektar.

TABEL XX. Driftsresultat inkl. ejer aflønning, kr. pr hektar

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Konventionelle bedrifter	-7.567	-7.924	-3.242	-2.218	710	-4.048
Økologiske bedrifter	-5.152	-7.973	-4.491	-3.075	-2.821	-4.702
Forskel	2.415	-49	-1.249	-857	-2.111	-654

Det økonomiske resultat på både de økologiske og de konventionelle bedrifter er ikke prangende! Driftsresultatet inkl. ejer aflønning er dog i gennemsnit bedre end på de økologiske bedrifter. I den tidligere tabel som viste bruttoomsætning pr hektar var forskellen på ca. 24 pct. Her er forskellen mindre, ca. 14 pct. Hvis økologi- og MB tilskud var inkluderet ville billedet vende.

Tilsvarende kan ses på driftsresultat pr arbejdstime. Igen er tallet ekskl. økologitilskud

TABEL XX. Driftsresultat inkl. ejer aflønning, kr. pr arbejdstime

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Konventionelle bedrifter	-248	-265	-114	-78	25	-136
Økologiske bedrifter	-178	-302	-171	-122	-111	-177
Forskel	70	-37	-57	-44	-136	-41

De konventionelle bedrifter har den højeste timeløn som dog i gennemsnit er negativ.

Samfundsøkonomisk er det en fordel med en energieffektiv produktion. I efterfølgende tabel er udgiften til energi opgjort. Energien er opgjort som den samlede udgift til både mark og stald.

TABEL XX. Udgift til energi, kr. pr hektar

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Konventionelle bedrifter	1.037	891	1.007	1.202	1.261	1.080
Økologiske bedrifter	824	712	759	878	989	832
Forskel	-213	-179	-248	-324	-272	-248

Tabellen viser, at økologiske bedrifter bruger mindre energi målt direkte på deres udgifter. Den samlede betragtning vedr. energiforbrug er meget kompleks idet der i en holistisk betragtning bør tages hensyn til import af foder, gødning mm.

Det har en samfundsmæssig værdi at medicinforbruget i landbruget er så lille som muligt. Nedenstående tabel viser den samlede udgift til dyrlæge og medicin pr dyreenhed.

TABEL XX. Udgift til dyrlæge og medicin, kr. pr dyreenhed

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Konventionelle bedrifter	549	606	548	508	524	547
Økologiske bedrifter	446	476	354	429	392	419
Forskel	-103	-130	-194	-79	-132	-128

Udgiften til dyrlæge og medicin pr dyreenhed er noget lavere på økologiske bedrifter. Det har ikke her været muligt at opdele udgiften mellem omkostninger til medicin og omkostninger til dyrlæge. Det må dog betragtes som sikkert at den forholdsvise udgift til dyrlæge er større på de økologiske bedrifter da de som hovedregel ikke selv må medicinere deres dyr.

Ét af hovedargumenterne for økologi er, at der ikke anvendes kemikalier i markdriften. Følgende tabel viser udgiften til kemi.

TABEL XX. Udgift til kemikalier, kr. pr hektar

	2008	2009	2010	2011	2012	Gns.
Konventionelle landbrug	629	597	560	615	662	613
Økologiske landbrug	0	0	0	0	0	0
Forskel	629	597	560	615	662	613

Konklusion

Ovenstående økonomiske nøgletal kan betragtes som stikprøver i relation til den samfundsmæssige værdi af konventionel kontra økologisk produktion. Økologiske bedrifter producerer mindre og tjener færre penge pr hektar i forhold til de konventionelle landbrug. Ved opgørelse af disse tal er økologitilskud ikke

medregnet. Hvis der var set på den eksport som genereres fra henholdsvis økologisk og konventionelt landbrug ville dette også falde ud til det konventionelle landbrugs fordel. Lidt overraskende måske, viser tallene, at økologiske bedrifter har et mindre energiforbrug end de konventionelle bedrifter. Her er der målt på bedriftens samlede energiforbrug som derefter er fordelt ud på bedrifternes areal. Alternativt kan der argumenteres for, at energiforbruget bør opgøres pr produceret enhed. Denne anskuelse ville ændre billedet. Økologerne slår selvfølgelig de konventionelle når der ses på forbruget af medicin og kemikalier. Hvad er det så værd i en samfundsmæssig kontekst. De økonomiske nøgletal viser, at de økologiske bedrifter ikke kan undvære økologitilskuddene. Det skyldes måske netop, at forbrugerne har svært ved at værdisætte eksternaliteterne fuldt ud når de står ved køledisken. "Hvorfor skal jeg betale for rent grundvand hvis ikke alle andre gør det?" Denne helt naturlige holdning er også et eksempel på, hvorfor at det giver god mening, at samfundet skal hjælpe til f.eks. i form af tilskud til den økologiske produktion.

Kilder:

Christensen, T. m. fl. Et litteraturstudie over tilgange til evaluering af økologi med fokus på økonomisk værdisætning og multikriterieanalyser. FOI Dokumentation 2012/1. Fødevareøkonomisk Institut. Københavns Universitet.

Danmarks Statistik, Statistikbanken